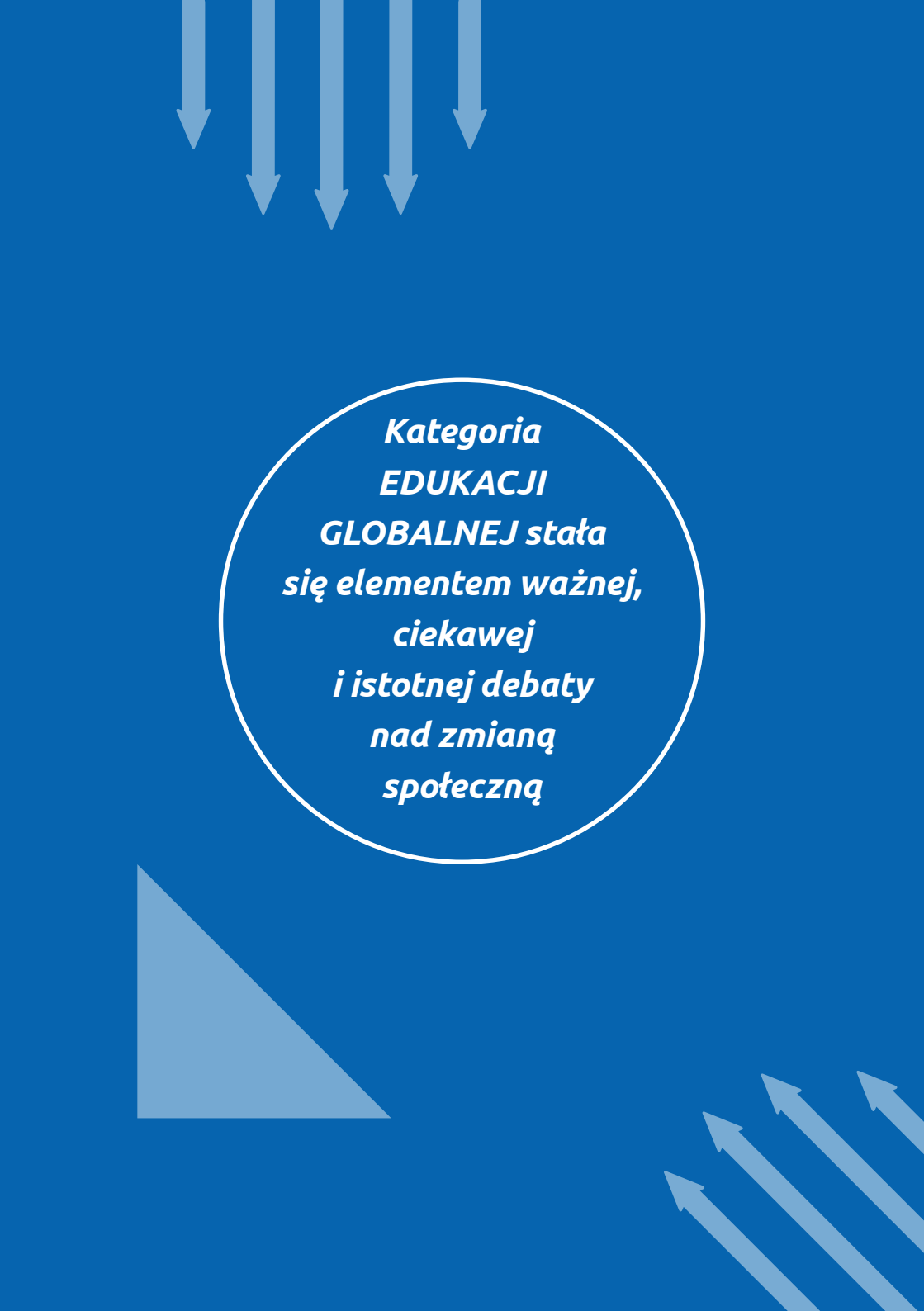

TEACHERS AGENTS OF CHANGE

Nauczycielki zmieniają świat

**EDUKACJA GLOBALNA
W POLSKICH
PERSPEKTYWACH.**

Historia pewnego projektu...

**Kategoria
EDUKACJI
GLOBALNEJ stała
się elementem ważnej,
ciekawej
i istotnej debaty
nad zmianą
społeczną**

EDUKACJA GLOBALNA W POLSKICH PERSPEKTYWACH.

Historia pewnego projektu...

Rozpoczynając projekty edukacyjne poświęcone tematyce nieoczywistej i różnorodnej – jaką była i nadal pozostaje edukacja globalna – należy zmierzyć się z istniejącym stanem rzeczy, obecnymi perspektywami teoretycznymi oraz podjętymi wcześniej aktywnościami. Ponadto należy mieć świadomość tego, że wiedza i edukacja funkcjonują w różnych przestrzeniach: formalnych (np. oświatowych i naukowych), pozaformalnych (np. w aktywnościach edukujących organizacji pozarządowych) oraz nieformalnych (jako dyskursy, debaty, rozmowy) – ten złożony kontekst dywagacji nad wiedzą zmusza do elastycznej, refleksyjnej i włączającej pracy środowiskowej.

Dlatego właśnie projekt „Nauczycielki zmieniają świat”, realizowany w Instytucie Globalnej Odpowiedzialności (IGO), stał się przestrzenią kooperacji edukacyjnej, oświatowej i naukowej, która połączyła doświadczenia osób zajmujących się – w różny sposób – tematyką edukacji globalnej. Praca w różnorodnym zespole edukacyjnym przyniosła wiele polemik, doświadczeń i sporów, które pojawiły się przy okazji spotkań roboczych, wizyt studyjnych czy seminariów naukowych. Efekty wspólnej pracy zmaterializowały się w postaci książki *Edukacja globalna. Polskie konteksty i inspiracje* pod red. Magdaleny Kulety-Hulboj i Marty Gontarskiej¹. To pierwsza polska monografia dedykowana tej tematyce.

Celem niniejszego tekstu jest ukazanie, w jaki sposób kategoria edukacji globalnej stała się elementem ważnej, ciekawej i istotnej debaty nad zmianą społeczną, oświatową i edukacyjną. Uruchamiając bowiem dyskurs edukacyjny o tak polemicznym charakterze, uczestnicy i uczestniczki projektu zakładali nie tylko wywołanie dyskusji, ale również zainicjowanie przeobrażeń edukacyjnych.

¹ M. Kuleta-Hulboj, M. Gontarska (red.), *Edukacja globalna. Polskie konteksty i inspiracje*, WN DSW, Wrocław 2015.

Spotkania, perspektywy edukacyjne, dyskusje

W trakcie realizacji projektu odbyły się trzy spotkania robocze (oraz cztery krajowe seminaria naukowe i jedna wspólna wizyta studyjna). Dzięki nim spotkały się osoby z różnymi doświadczeniami i perspektywami w zakresie refleksji nad edukacją globalną oraz praktycznego wykorzystania tej tematyki. Perspektywa akademicka reprezentowana była przez badaczy i badaczki z różnych środowisk akademickich, którzy i które w swoich aktywnościach badawczych, pisarskich i dydaktycznych odnoszą się do edukacji globalnej i/ lub dyskursów jej pokrewnych, np. edukacji rozwojowej, edukacji na rzecz praw człowieka, studiów kulturowych i etnograficznych związanych z perspektywą (de/ neo)kolonizacyjną oraz pedagogiki krytycznej. Perspektywa edukacji pozaformalnej reprezentowana była przez edukatorów i edukatorki, działaczy i działaczki organizacji trzeciego sektora, których doświadczenia edukacyjne dotyczą dyskursów edukacyjnych śladowo obecnych w programach szkolnych i/ lub marginalizowanych, banalizowanych, pomijanych w oświatowych przeobrażeniach. W tym kontekście oprócz edukacji globalnej pojawiły się tematy związane z edukacją wielo- i międzykulturową, antydyskryminacyjną czy obywatelską.

Spotkania ludzi w różny sposób podchodzących do podobnej tematyki zwykle zapowiadają: ciekawe rozmowy, obiecujące wymiany zdań, burzę mózgow. Dyskusje podejmowane w trakcie spotkań skoncentrowały się na kilku tematach:

- **Opis przedmiotu, zakresu i tematyki edukacji globalnej.**

Edukacja globalna w polskiej oświacie ma nietypowy status. Po pierwsze jest w niej formalnie obecna od roku szkolnego 2009/10, na mocy rozporządzenia MEN. To oznacza konieczność włączania treści z zakresu edukacji globalnej na każdym poziomie edukacyjnym. Jednak edukacja globalna nie jest przedmiotem szkolnym, co sprawia że jej realny status jest nieuregulowany. Jej istnienie zależy od świadomości, wiedzy i chęci nauczycieli i nauczycielek. Te okoliczności sprawiają, że jednym z ważniejszych tematów spotkań roboczych stała się próba dokonania opisu, czym zajmuje się edukacja globalna, jaki jest jej zakres i jaka tematyka w istniejących szkolnych przedmiotach jest zbieżna z perspektywami edukacji globalnej.

Dyskusje w obszarze teoretycznym skonfrontowały stanowiska uczestników i uczestniczek spotkań roboczych. Punkty wyjścia do dyskusji zakorzenione

w naukach społecznych i humanistycznych odnoszą się do teorii naukowych, narracji obecnych w instytucjach edukacji formalnej oraz osobistych perspektyw badaczy i badaczek. W tym kontekście pedagogicznie, socjologicznie, filozoficznie i antropologicznie umocowane refleksje zostały zestawione z możliwościami edukacyjnymi nauczycieli i nauczycielek oraz programu szkolnego.

Perspektywa edukatorów i edukatorek koncentrowała się na organizacyjnych doświadczeniach i praktycznych możliwościach upowszechniania wiedzy z zakresu edukacji globalnej, którymi zajmują się w swojej pracy zawodowej. W tym kontekście istotne były: upowszechniane treści, metodyka pracy edukacyjnej oraz sposoby współpracy z nauczycielami i nauczycielkami oraz wymiary relacji z instytucjami oświatowymi (od szczebla centralnych władz oświatowych do szkół i przedszkoli).

Różnica w podejściu do edukacji globalnej, która zarysowała się w trakcie dyskusji, ujawniła klasyczny podział na praktyków i teoretyków, ale – co bardziej istotne – ukazała także wymiary możliwej kooperacji. Praca edukujących organizacji trzeciego sektora w sposób punktowy i doraźny wspiera szkoły, nauczycieli i nauczycielki w bieżącej pracy edukacyjnej. Aktywność akademicka pozwala na wyposażenie przyszłych pedagogów i pedagożek, jak i nauczycieli i nauczycielek w kompetencje, które mogą samodzielnie rozwijać, współpracując np. z organizacjami edukacji pozaformalnej. Wspólnym elementem pracy akademii i trzeciego sektora może być edukowanie nauczycieli i nauczycielek, w jaki sposób bardziej świadomie podchodzić do wiedzy o lokalnych i globalnych perspektywach funkcjonowania-w-świecie.

Rozbieżności w dyskusjach dotyczyły również definicji. Jednoznaczna i pełna definicja edukacji globalnej jest nie tylko trudna, lecz wręcz niemożliwa do wypracowania. To zaś sprawia, że dywagując nad definiowaniem edukacji globalnej, natrafiamy również na elementy edukacji dla zrównoważonego rozwoju, praw człowieka czy edukacji dla pokoju. Wielowymiarowość wiedzy z zakresu edukacji globalnej, różne rozumienie i interpretacje zdarzeń o charakterze historycznym i współczesnym, zróżnicowane doświadczenia

kulturowe, społeczne, także indywidualne – wymagają refleksyjnego podejścia. Prócz tego umocowanie dyscyplinarne (np. pedagogika, socjologia, antropologia kulturowa, nauki przyrodnicze, nauki polityczne itd.) zmienia akcenty, na które kierowana jest szczególna uwaga. To oznacza z jednej strony skomplikowanie o charakterze teoretycznym i semantycznym, a z drugiej konieczność przyjęcia pewnych warunków brzegowych, które umożliwiają podjęcie merytorycznej debaty. Stąd w dyskusjach często pojawiała się definicja kreślona przez Vanessę Andreotti (odniesienia do jej tekstów znalazły się w monografii), pozwalająca na ujęcie wielu wątków dotyczących edukacji globalnej.

Kluczowe pytania w tym obszarze: Jak rozumieć edukację globalną? Z jakiej perspektywy teoretycznej i/ lub analitycznej prowadzić rozważania dotyczącej jej zakresu tematycznego? W jaki sposób ukazywać podobieństwa i różnice w relacjach globalnej Północy i globalnego Południa? Jak opisywać kwestie związane z tematyką rozwojową i postwzrostową? Jak rozumieć kategorię *globalnego obywatelstwa*? Jak zakorzenić ją w krajowych realiach? W jaki sposób można uczynić edukację globalną równoważną narracją edukacyjną?

- **Polityczność i obywatelskość edukacji globalnej.**

Treści edukacyjne mają charakter ideologiczny i polityczny, a deklarowana apolityczność polskiej oświaty jest paradoksalnie elementem jej polityczności. Co więcej, oczekiwania kierowane wobec szkolnictwa – zarówno przez władze, jak i społeczeństwo – dotyczą uczulania na kwestie społeczne i obywatelskie. W tym kontekście polityczność edukacji jest elementem niezbywalnym. Stąd przy okazji dyskusji o edukacji globalnej nieodzownym elementem dyskusji stało się umocowanie jej dyskursów w kategoriach społecznych, politycznych i ideologicznych.

Teoretyczne ujęcia edukacji globalnej znakomicie ukazują jej ważny obywatelski charakter oraz krytyczny i emancypacyjny potencjał. Dlatego, aby merytorycznie uczyć edukacji globalnej i nie pozbawić jej istotnych komponentów tożsamościowych, należy refleksyjnie ukazywać wymiary społecznych, politycznych i ideologicznych wpływów. Ta kwestia była szczególnie istotna w dyskusjach: jak uczyć edukacji globalnej w sposób

niebanalny, merytoryczny i angażujący. Doświadczenia badawcze i edukacyjne ukazują problemy szkoły w zakresie edukacji refleksyjnej, a bez tego składnika edukacja globalna nie może spełniać swojej roli.

Kluczowe pytania w tym obszarze: Jak uczynić kwestie związane z politycznością w edukacji elementem debaty o zmianach w oświacie? W jaki sposób odnosić się do polityczności edukacji globalnej? W jakiej perspektywie powinny być przekazywane tematy z zakresu edukacji globalnej? Jak powinny być rozłożone akcenty *globalizacji* i *lokalności* w nauczanej tematyce? Jak powinna wyglądać rola edukacyjna nauczyciela i nauczycielki? W jaki sposób i jakimi metodami mogą pracować, upowszechniając nowe treści?

- **Edukacyjna kooperacja międzysektorowa.**

Osoby, które wzięły udział w spotkaniach roboczych, różniło wiele: afiliacje, sposoby pracy, podejście do wiedzy, teoretyczne lub praktyczne zorientowanie na edukację, stawiane sobie cele. Świadomość różnicy nie była jednak przeszkodą w podejściu do tematyki edukacji globalnej.

Edukacja globalna jest ważnym elementem poszerzania wiedzy o globalizacji i lokalności (*glokalności*). To istotna i potrzebna wiedza, która stwarza możliwości świadomego uczestnictwa w społeczeństwie i kulturze. Kwestie krytycznych kompetencji społecznych są ważne zarówno w pedagogice akademickiej, jak również w praktyce edukacji pozaformalnej. Elementem współpracy może być uruchamianie dyskursów edukacji globalnej już na etapie kształcenia przyszłych nauczycieli i nauczycielek oraz pedagogów i pedagożek.

Dlatego kluczowym elementem współpracy środowisk jest wymiana informacji o własnych działaniach oraz korzystanie z doświadczeń obu stron. W ten sposób wspólnie edukując studentów i studentki formalnie (w trakcie realizacji treści programowych) oraz zapraszając do uczestnictwa w programach edukacyjnych organizacji pozarządowych (np. szkolenia, warsztaty realizowane przez NGO), można stworzyć przestrzeń dualnego edukowania.

- **Krytyczne pytania o specyfikę nowej wiedzy.**

Edukacja globalna stała się również perspektywą uczenia się osób biorących udział w spotkaniach roboczych. Pojawiły się zatem liczne pytania o zakres wiedzy, jej kontekst, treści i sposoby pracy edukacyjnej. Kluczowe kwestie związane z myśleniem o edukacji globalnej dotyczyły tego, w jaki sposób ją definiować. Jakimi treściami i w jaki sposób się postugiwać? Z jakiej metodyki i dydaktyki korzystać przy upowszechnianiu treści z edukacji globalnej? W jakim kontekście ukazywać perspektywę polską w dywagacjach o globalizacji? Jak ukazywać perspektywy marginalnie obecne lub nieodnoszące się do polskich realiów? W jaki sposób używać wiedzy, aby skorzystać z jej krytycznego potencjału?

Te pytania ujawniły, że perspektywa współpracy w projekcie musi być interdyscyplinarna i międzysektorowa. Osoby zaproszone do wzięcia udziału w dyskusjach każdorazowo wносиły własną perspektywę spojrzenia na edukację globalną, ale jednocześnie zupełnie naturalnie łączyły swój punkt widzenia z refleksjami innych osób. To stworzyło swoistą nową jakość w myśleniu o edukacji globalnej.

Spotkania robocze i dyskusje o różnorodności edukacji globalnej naprowadziły również uczestników i uczestniczki na pomysł dotyczący przygotowania monografii, która ukazywałaby zarysowane perspektywy, a jednocześnie uzupełniła widoczną lukę – brakowało bowiem monografii opisującej edukację globalną w Polsce.

W czasie dyskusji podejmowanych na spotkaniach roboczych (oraz na seminariach naukowych i wspólnym wyjeździe studyjnym) wyszły na jaw różnice wynikające z racjonalności funkcjonowania w instytucjach akademickich lub organizacjach pozarządowych. Jednak kluczowym aspektem, przy podjęciu decyzji o przygotowaniu monografii poświęconej edukacji globalnej, była próba ukazania krytycznej perspektywy tego obszaru wiedzy. Krytyczność bowiem w istotny sposób uwydatnia nierówności, różnice, niedobory, a jednocześnie pozwala na ukazanie perspektywy dokonywania zmian i przeobrażeń zarówno o charakterze systemowym, jak i jednostkowym. Ponadto krytyczne zorientowanie na edukację globalną stało się jednym z elementów wspólnych dla osób uczestniczących w projekcie. Zarówno

działacze i działaczki organizacji pozarządowych, jak i badacze i badaczki umocowani interdyscyplinarnie, za ważne i konieczne uznali przygotowanie publikacji ukazującej nie tylko teoretyczne wymiary edukacji globalnej, ale i krytyczne możliwości tej wiedzy. Edukacja globalna w tej perspektywie jest nie tylko wiedzą, którą można przyswoić, ale również narzędziem umożliwiającym rozumienie globalnej rzeczywistości i aktywne w niej uczestnictwo.

**EDUKACJA GLOBALNA W TYM
KONTEKŚCIE JEST ELEMENTEM
PEDAGOGIKI KRYTYCZNEJ, KTÓRA
ANGAŻUJE OBYWATELSKO, WYMAGA
POSZERZANIA PERSPEKTYW
ANALIZOWANIA RZECZYWISTOŚCI
I ODWOŁUJE SIĘ DO ŚWIADOMOŚCI
I REALIÓW FUNKCJONOWANIA OSÓB
UCZĄCYCH SIĘ. ZATEM W WIELU
WYMIARACH JEST RÓŻNA ZE WZGLĘDU
NA SPECYFIKĘ INDYWIDUALNEGO
DZIAŁANIA, ALE TAKŻE POZWAŁA MÓWIĆ
WSPÓLNYM GŁOSEM WÓWCZAS, GDY
WYMIAR ANALIZY PRZENOSZONY JEST NA
POZIOM SPOŁECZNY LUB KULTUROWY.**

Inicjując edukacyjny dyskurs

Monografia *Edukacja globalna. Polskie konteksty i inspiracje* otwiera nowy edukacyjny dyskurs, prezentując różnorodność myślenia o edukacji globalnej. Omawiane są wymiary jej praktykowania w systemie oświatowym; ukazywane społeczne, polityczne i kulturowe konteksty wiedzy dotąd marginalizowanej lub banalizowanej. Ponadto zakorzenia w polskiej oświacie i edukacji treści, które muszą się pojawić, aby umożliwić rozumienie zmian zachodzących w polskiej, europejskiej i globalnej rzeczywistości.

Tematy poruszone w monografii to m.in.:

- **Uzasadnienie konieczności włączania treści z edukacji globalnej.** Katarzyna Jasikowska opisuje międzynarodowy kontekst i rodowód edukacji globalnej, ale również problematyzuje europocentryczne perspektywy obecne często w dywagacjach nad edukacją globalną. Ukazuje przy tym złożoność wiedzy z tego obszaru, która poza wymiarami poznawczymi może być wykorzystana do ideologicznego wywierania wpływu.
- **Polskie konteksty edukacji globalnej.** Marcin Starnawski podejmuje refleksje nad polskimi kontekstami myślenia o kategoriach globalnych z perspektywy kraju półperyferyjnego. Oznacza to przede wszystkim dywagacje nad politycznymi recepcjami różnicy (w podziale świata: Wschód – Zachód oraz Północ – Południe), a co za tym idzie – nad sposobami myślenia o edukacji globalnej.
- **Relacje edukacyjne na styku systemu oświatowego i edukacji pozaformalnej.** Paweł Rudnicki odnosi się do relacji edukacji formalnej i pozaformalnej w tworzeniu programów edukacji globalnej oraz ich upowszechniania. Dotyka wymiarów wiedzy krytycznej i banalnej, ukazując, w jaki sposób edukacja globalna przedstawiana jest w polskich szkołach.
- **Postkolonialne wymiary edukacji globalnej.** Magdalena Kuleta-Hulboj podkreśla (post)kolonialny wymiar edukacji globalnej. Kreśli

edukacyjne perspektywy myślenia o przestrzeniach dialogu i niezgody oraz prezentuje dydaktyczne wymiary nauczania o edukacji globalnej.

- **Antropologiczne odniesienia do edukacji globalnej.** Agata Hummel ukazuje antropologiczne reminiscencje edukacji globalnej oraz odnosi się do kategorii rozwoju jako jednej z najważniejszych i rozpoznawalnych w naukach społecznych i humanistycznych.
- **Tworzenie społecznych wartości w procesie uczenia się.** Ewa Szadzińska prezentuje aksjologiczne wymiary w refleksji i praktykowaniu edukacji globalnej. Ponadto porusza się w perspektywie zrównoważonego rozwoju, ukazując jak istotne w edukacji globalnej są kwestie świadomości różnicy.
- **Metodyka pracy edukacyjnej na treściach z zakresu edukacji globalnej.** Gabriela Lipska-Badoti przedstawia metodę dociekań filozoficznych (P4C) jako ważne i odpowiednie narzędzie metodyczne do nauczania edukacji globalnej. W szczególności zaś odnosi się do potencjału krytycznego tejże wiedzy oraz możliwości budowania podmiotowego i refleksyjnego globalnego obywatelstwa.

Różnorodność obecna na kartach monografii dedykowanej edukacji globalnej skłania do refleksji nad wielowymiarowością edukacji globalnej, zarówno w perspektywie teoretycznej, jak i praktycznej. Edukacja globalna nie jest standardowym przedmiotem szkolnym. Nie może takim być. Ponieważ to, co niesie ze sobą, to kompetencje społeczne przekraczające szkolne ramy. Aksjologiczny wymiar edukacji globalnej opiera się na uwrażliwianiu i nadawaniu świadomości dotyczącej różnorodności i szacunku przynależnego bez względu np. na miejsce urodzenia, status społeczny, kolor skóry, język, płeć czy religię. Wartości edukacji globalnej ukazują człowieka uwikłanego w konteksty rzeczywistości, który potrzebuje empatii, wsparcia oraz pomocy bez względu na to, skąd pochodzi i kim jest. Globalne i lokalne wymiary obywatelstwa wyznaczają perspektywy zmieniania świata. Zarówno odległe, jak i te małe, codzienne. W edukacji globalnej, autorzy i autorki monografii, dostrzegają potencjał budowania świata w lepszy, bardziej świadomy i sprawiedliwy sposób.

Partnerami projektu są: People in Need z Czech, WUS Austria, Liverpool World Centre z Wielkiej Brytanii oraz Instytut Globalnej Odpowiedzialności z Polski.

Niniejsza publikacja stanowi podsumowanie prac akademickiej grupy roboczej w ramach projektu „Nauczycielki zmieniają świat” w latach 2013-2015.

Autor: Paweł Rudnicki

Korekta językowa: Małgorzata Kacperek

Opracowanie graficzne: Marta Przybył

Copyright © for the Polish edition by Instytut Globalnej Odpowiedzialności,

Warszawa 2015

Niniejsza publikacja powstała w ramach realizacji projektu „Nauczycielki zmieniają świat” i jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej. Publikacja wyraża jedynie poglądy autorek i autorów i nie może być utożsamiana ze stanowiskiem Unii Europejskiej. Publikacja powstała na zlecenie Instytutu Globalnej Odpowiedzialności.

INSTYTUT GLOBALNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI (IGO) został założony w 2007 roku jako organizacja działająca w duchu solidarności z krajami globalnego Południa. Poprzez realizowane projekty dążymy do usuwania przyczyn niesprawiedliwości i zmiany globalnych mechanizmów dotyczących rozwoju.

W ramach działalności edukacyjnej IGO upowszechniamy w Polsce rzetelną wiedzę na temat krajów globalnego Południa oraz mechanizmów przyczyniających się do powstawania globalnych nierówności i ubóstwa. Dążymy do kształtowania wśród młodych ludzi postaw odpowiedzialności i zaangażowania. Od sześciu lat IGO realizuje projekty z zakresu edukacji globalnej, finansowane m.in. przez Unię Europejską, Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Edukacji Narodowej. Współpracujemy z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, regionalnymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli, a także ze środowiskiem akademickim m.in. w projekcie dotyczącym kształcenia nauczycielek i nauczycieli.

IGO interesuje się wykorzystaniem innowacyjnych metod w edukacji globalnej. Pracujemy m.in. z użyciem metod dociekań filozoficznych (ang. Philosophy for Children) i elementów pedagogiki przeżyć (ang. experiential/outdoor learning). Specjalizujemy się w praktycznym stosowaniu Kodeksu ds. obrazów i przestań, czyli etycznej komunikacji i informacji nt. krajów globalnego Południa. Prowadzimy regularne działania w placówkach edukacji formalnej i nieformalnej – warsztaty, zajęcia i kampanie informacyjne.

W ramach realizowanych projektów zapraszamy do wspólnego odkrywania świata. Zdobywanie wiedzy łączymy z odkrywaniem własnych możliwości, poznawaniem siebie, swojego miejsca w świecie, kształtowaniem umiejętności współpracy i rozwiązywania problemów oraz aktywnego słuchania. Jesteśmy przekonani, że umiejętności te przekładają się na świadome uczestnictwo w procesie kształtowania świata.